
Katalin Munda Hirnök

Porabske poti dr. Milka Matičetovega

«Bil sem neučakan, da bi tudi iz Porabja dobil pravljico.»*

Prispevek obravnava prizadevanja države matičnega naroda pri raziskovanju ljudske kulture porabskih Slovencev (s poudarkom na terenskem delu dr. Matičetovega). Vzporedno so predstavljeni trendi etnološkega razvoja raziskovanja narodnih manjšin na Madžarskem, kakor tudi prostovoljno zbiranje ljudskega izročila in začetki organiziranega zbiranja etnološkega gradiva med domačini.

The article discusses the effort of Slovenia to research the folk culture of Slovenes in Porabje, highlighting especially the field work of Dr. Milko Matičetov. It also analyzes ethnological research of national minorities in Hungary, collecting material on folk traditions of the area, and the beginnings of organized collecting of ethnological data among the people of this region.

Uvod

Že skoraj trideset let je od tega, ko so dr. Milko Matičetov in drugi etnologi iz Slovenije zbirali gradivo med Slovenci med Muro in Rabo. Spomin anketirancev na strokovnjake iz Slovenije je še danes živ. Intervjuji anketirancev potrjujejo, da je njihova navzočnost na terenu v veliki meri vplivala na narodno zavest porabskih Slovencev in s tem na ohranjanje etnoloških in drugih značilnosti slovenskega Porabja. Pomen »porabskih poti« dr. Milka Matičetovega in tudi drugih etnologov iz Slovenije bom obravnavala vzporedno s trendi etnološkega razvoja raziskovanja narodnih manjšin na Madžarskem kakor tudi s predstavitevijo prostovoljnih zbiralcev ljudskega izročila v Porabju ter z analizo prizadevanj države matičnega naroda pri raziskovanju ljudske kulture porabskih Slovencev. V prispevku bom obravnavala časovno obdobje od šestdesetih in do sredine osemdesetih let.

* Iz pogovora z dr. Milkom Matičetovim, poleti 1996.

Organizirano etnološko raziskovanje narodnih manjšin na Madžarskem

Organizirano etnološko znanstveno raziskovanje narodnih manjšin na Madžarskem se je začelo v začetku 60. let, ko so narodnostne visoke učiteljske šole (Pečuh, Sege-din) in oddelka za etnologijo na univerzah v Budimpešti in Debrecenu pridobili vlogo posebnih delavnic za reševanje narodnostne kulture. Tem »delavnicam« se je posrečilo usmeriti zanimanje pripadnikov narodnih skupnosti na kmečko kulturo. Nekateri strokovnjaki so začeli posamično delati na tem področju, toda redko je bilo objavljeno kakšno samostojno delo, posvečeno narodnostni tematiki. Etnološki prispevki so bili objavljeni v koledarjih narodnostnih zvez brez znanstvene zahtevnosti.

Ob koncu 60. let se je prizadevanje po organiziranem etnološkem raziskovanju narodnostnih skupnosti še okrepilo. Spodbudila sta ga Madžarsko etnološko društvo in Etnološka raziskovalna skupina v okviru Madžarske akademije znanosti. Njune pobude pa so se ujemale s podobnimi zahtevami narodnostnih zvez in s podporo narodnostnega strokovnega oddelka ministrstva za prosveto in kulturo.

Prizadevanja za organizirano etnološko raziskovanje narodnosti so uradno dobila prvi zalet l. 1968, ko je etnološka raziskovalna skupina Madžarske akademije znanosti pripravila posvet na to temo. L. 1970 so začeli z organiziranjem štirih glavnih narodnostnih muzejev (l. 1972 v Mohácsu južnoslovanski, l. 1973 v Tati nemški, l. 1974 v Békéscsabi slovaški in romunski). V teh muzejskih ustanovah so začeli načrtno zbirati gradivo, najprej o materialni in nato duhovni kulturi narodnosti na Madžarskem (Eperjessy, 1991: 152–153).

Na pobudo južnoslovanskega muzeja v Mohácsu in Demokratične zveze južnih Slovanov¹ so leta 1972 pripravili prvi etnološki tabor v županiji Baranya. Udeležili so se ga dijaki srednjih šol in slušatelji visokih šol. Takšno načrtno zbiranje etnološkega gradiva se je uspešno uveljavilo in postalo praksa tudi pri drugih narodnostnih skupnostih.

L. 1973 je bila ustanovljena narodnostna strokovna komisija v okviru Madžarskega etnološkega društva, ki je leto pozneje prerasla v strokovni oddelek. Na pobudo Madžarskega etnološkega društva, narodnostne raziskovalne skupine pri Madžarski akademiji znanosti in ob podpori narodnostnega oddelka pri Ministrstvu za prosveto so začeli objavljati zbirke etnološkega gradiva v nemščini, hrvaščini, srbsščini, slovaščini in romunščini.

Za razvoj etnološkega raziskovanja narodnosti je pomembno leto 1975. Po večletnih pripravah so organizirali prvo mednarodno konferenco o etnološkem raziskovanju narodnosti v Békéscsabi. Prireditelji so želeli, da bi takšno konferenco vsakih pet let gostili tudi v sosednjih državah. Ker pobuda v sosednjih državah ni bila odmevna, so v Békéscsabi doslej že šestkrat sami organizirali strokovno posvetovanje. Namen je uskladiti in spodbuditi etnološka raziskovanja narodnosti ter pospešiti znanstveno sodelovanje v Srednji Evropi.

Če upoštevamo takšna prizadevanja, lahko označimo 70. leta za temeljno obdobje novega načrtnega etnološkega raziskovanja narodnosti na Madžarskem.

¹ Do leta 1990 so Srbi, Hrvati in Slovenci na Madžarskem imeli svojo organizacijo s sedežem v Budimpešti, to je bila Demokratična zveza južnih Slovanov. Organizacijske in programske temelje DZJS so položili l. 1947. Zastopali so kolektivne in posamične pravice in interese madžarskih državljanov srbske, hrvaške in slovenske narodnosti. Od l. 1972 so Slovenci za svoje posebne interese imeli v DZJS svojega referenta.

Prostovoljni zbiralci ljudskega izročila in organizirano zbiranje etnološkega gradiva

Med raziskovalce ljudske kulture porabskih Slovencev je treba uvrstiti posameznike iz slovenskih vasi, ki so si prizadevali, da bi zbrali podatke o ljudski kulturi in načinu življenja, in se zavedali, da lahko s predstavitvijo kulturnih vrednot in z njihovo vključitvijo v današnjo kulturo upočasnijo ali celo zavrejo poenotenje s kulturo večinskega naroda. Zavedali so se, da bi kulturni asimilaciji sledila asimilacija manjšine same.

Karel Krajcar je začel zbirati etnološke predmete v 60. letih v Števanovcih, Verici-Ritkarovcih in Andovcih. Zbrane predmete, med katerimi so bili v glavnem kuhinjska oprema in delovno orodje, je l. 1975 namestil v kmečki hiši, ki pa se je žal v začetku 80. let zrušila zaradi slabega vzdrževanja. Del predmetov so rešili in jih zdaj hrani Muzej Avgusta Pavla v Monoštru.

Karel Krajcar je zbral tudi slovenske pravljice v Števanovcih in v okolici, priobčeval jih je v *Narodnih novinah/Ljudskem listu*² in v *Ljudskem koledarju*³ l. 1984 (Krajcar, 1984), leta 1990 (Krajcar, 1990) pa so izšle v knjižni izdaji; prva izdaja je bila v narečju, druga pa dvojezična (knjižna slovenščina - madžarščina).

Krajcarja so zanimale tudi šege; zapise je priredil in z dramsko skupino postavil na oder (porabsko gostüvanje, Lucija, Friškanje, Fašenek itn.).

Irena Barber je od l. 1970 v *Narodnih novinah/Ljudskem listu* in v *Ljudskem koledarju* redno objavljala članke, reportaže, intervjuje, ki niso izrecno etnološki, vsebujejo pa veliko podatkov o vsakdanjem življenju porabskega človeka. V manjšinskih sredstvih obveščanja je objavljala tudi krajše pripovedi in zgodbe, ki prav tako prinašajo etnološko zanimive zapise načina življenja porabskih Slovencev.

Na Gornjem Seniku je András Csabai dolga leta zbral ljudske pesmi, ki jih je pel Mešani pevski zbor Avgust Pavel.

V letih 1975–76 je Karel Gašpar zbral veliko predmetov na Gornjem Seniku, Dolnjem Seniku, v Sakalovcih in v Slovenski vasi; to so predmeti, povezani z ljudskim čebelarstvom, lovom na brinjevke, kuhinjska oprema in delovno orodje iz omenjenih vasi. Gašparjevo zbirko so razstavljali v slovenskih vaseh in v Monoštru (l. 1982 je bila njegova zbirka podarjena Monoštru in je zdaj del temeljnega fonda Muzeja Avgusta Pavla).

Laci Korpič iz Sakalovec je na magnetofon posnel približno 130 ljudskih pesmi v slovenskih vaseh v Porabju.

Elizabeta Kovač, ki je bila koreografinja sakalovske folklorne skupine, je zapisovala ljudske plesne.

Na Dolnjem Seniku je od l. 1974 deloval domoznanski krožek pod vodstvom Klare Hajdu. Člani so beležili podatke o ljudski kulturi in zbirali etnološke predmete.

Poleg naštetih etnoloških prizadevanj, ki so se zelo razmahnila v 70. letih, se je l. 1974 na pobudo narodnostnega oddelka pri ministrstvu za kulturo in prosveto in Demokratične zveze južnih Slovanov začelo prvo organizirano zbiranje etnološkega

² Narodne novine/Ljudski list (1945–1991) je glasilo Demokratične zveze južnih Slovanov na Madžarskem. Slovenska rubrika se je pojavila l. 1972, kar je na začetku pomenilo le toliko, da so bili slovenski članki zmeraj na isti strani, rubrika se je l. 1974 razširila na pol strani, nato na eno stran, l. 1978 na dve strani in l. 1987 na tri strani.

³ Med rednimi izdajami Demokratične zveze južnih Slovanov je bil tudi Narodni koledar s prilogo v slovenskem jeziku pod imenom Ljudski koledar. Od l. 1986 izhaja poseben Slovenski koledar.

građiva v Porabju. Predstavniki obeh organizacij so zbirali sami in spodbujali prostovoljne zbiralce k nadaljevanju zbiranja etnološkega građiva (Pavlič, 1974: 4).

Priprave etnoloških taborov v naseljih, kjer živijo Srbi, Hrvati in Slovenci na Madžarskem, sodijo v l. 1977. Pobudo za tovrstno raziskovanje sta dala vodja bazičnega južnoslovanskega muzeja v Mohácsu in etnološka sekcija pri Demokratični zvezi južnih Slovanov.

Avgusta l. 1979 je bil v Porabju etnološki tabor. Sodelovalo je 34 zbiralcev slovenske, hrvaške in srbske narodnosti v petih delovnih skupinah. Prva skupina je popisovala predmete, ki bi jih lastniki podarili bodočemu muzeju, druga je zbirala ljudske pesmi in zapisovala plese, tretja šege in navade, četrta sociološko građivo, peta pa podatke o ljudskem verovanju. Člani etnološkega tabora so obiskali porabske vasi Gornji Senik, Sakalovce, Slovensko ves, Števanovce, Andovce in Verico-Ritkarovce. Građivo je bilo posneto na kasete in je dragocen vir ne samo za raziskovalce ljudske kulture, temveč tudi za jezikoslovce (Kozar, 1982: 8).

Leta 1982 je bil v Porabju drugi etnološki tabor, ki se ga je udeležilo 9 raziskovalcev. Posneli so pet kaset (podatki o prehrani, verovanju, narečju ipd.) in zbrali 40 etnoloških predmetov (30 keramičnih izdelkov in druge predmete, ki so jih domačini uporabljali pri poljedelstvu in živinoreji). Iz poročila⁴ so razvidni problemi, ki ovirajo učinkovito zbiranje etnološkega građiva. Mednje lahko štejemo pomanjkljiva navodila oziroma vprašalnike v narečju, ki bi nakazovali osnovne teme, po katerih bi lahko zbiralci načrtneje opravili svoje delo.

Ne glede na pozitivne premike pri organiziranem zbiranju etnološkega građiva v Porabju ni moč govoriti o enotnem, načrtnem zbiranju. Marija Kozar je v predavanju na prvem etnološkem taboru predlagala naslednje: »Dobro bi bilo, če bi se posamezni zbiralci v Porabju združili v neko organizacijo, recimo etnološki in domoznanski krožek, v okviru katerega bi spoznali dosedanje delo posameznikov in skupaj, pod strokovnim vodstvom, raziskovali etnologijo Porabja. Zbrano in obdelano građivo bi lahko poslali na vsakoletni razpis muzeja Savaria za zbiranje etnološkega građiva. Najboljše naloge bodo nagrajene. Obstaja možnost objave v Ljudskem listu, Ljudskem koledarju ali v zbirki Etnografija južnih Slovanov na Madžarskem. Predmeti, ki bi jih zbrali, bi bili razstavljeni na začasnih razstavah v kulturnih domovih slovenskih vasi. Glede na to, da je to le zasilna rešitev problema, je treba najti primeren prostor za izoblikovanje porabskega muzeja. Muzej bi s svojimi stalnimi ali občasnimi razstavami prikazoval etnološko in zgodovinsko podobo tega področja.« (Kozar, 1979: 7). Krajevnozgodovinski in narodnostni muzej je bil odprt l. 1983 v Monoštru (l. 1986 poimenovan po Avgustu Pavlu).

Prizadevanja države matičnega naroda za raziskovanje ljudske kulture porabskih Slovencev

Zanimanje za ljudsko kulturo in način življenja porabskih Slovencev se je v 70. letih okrepilo tudi v Sloveniji. Poleg Vilka Novaka, ki je bil do takrat edini, ki je raziskoval Porabje, so svoj raziskovalni interes za porabsko zamejsko narodno skupnost pokazali še drugi etnologi.

Sodelavci Glasbenonarodopisnega instituta iz Ljubljane (pozneje kot Sekcija za glasbeno narodopisje Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU, danes ponovno

⁴ Jelentés a Nyári Néprajzi és Honismereti Tábor gyűjtőmunkájáról (Szlovénvidék, 1982, 2–7. VIII).

samostojnega inštituta v okviru ZRC SAZU) so v letih 1970–1972 v Porabju zbirali glasbeno narodopisno gradivo. Na prošnjo Demokratične zveze južnih Slovanov sta zbrano gradivo v obliki pesmarice, ki je izšla l. 1989 (Porabska pesmarica, 1989), sestavila in uredila sodelavca Marko Terseglav in Julijan Strajnar. Tako so se slovenske pesmi vrnila v okolje, kjer so vzklile, kjer so jih skrbno varovali in širili iz roda v rod. Knjiga vsebuje 57 pesmi iz vsega Porabja; največ jih je iz Gornjega Senika. Razvrščene so v pet skupin: pripovedne (13), obredne (5), šaljive in pivske pesmi, poskočnice in izštevavnice (8), ljubezenske (21) in vojaške, razne ter obsmrtne pesmi (10). Besedilo spremljajo notni zapisi, opombe za uporabo besedila in napeva ter kazalo.

Slovenska ljudska pesem je bila nekdanj edina ohranjevalka materne jezika, kulture in narodne samobitnosti. To še posebej velja za slovenske kraje, kjer porabski Slovenci niso imeli svoje šole in kjer je bila uporaba materinščine omejena le na družinski krog in narečje. Prav zaradi tega – kakor je zapisano tudi v predgovoru – namen pesmarice ne more biti drugačen, kakor da prispe v vsako slovensko hišo in tako podpre napore za negovanje dragocene duhovne dediščine, dragocenega dela vsesplošne slovenske kulture in krepi občutek narodne pripadnosti predvsem pri mladem rodu (Mandič, 1989: 15).

Helena Ložar-Podlogar se je pridružila raziskovalcem Glasbenonarodopisnega inštituta in l. 1970 obiskala Porabje, da bi raziskala tamkajšnje ženitovanjske šege.

Niko Kuret je podrobno predstavil letne šege, ki jih je zbral v štirih slovenskih vaseh v Porabju /Gornji Senik, Andovci, Števanovci, Sakalovci/ (Kuret, 1972: 195–203). Svoje zapiske je dopolnil z zapiski Helene Ložar-Podlogar iz l. 1970.

Sodelavci Inštituta za slovensko narodopisje so v letih 1970–1972 večkrat obiskali Porabje. Pobude inštituta izvirajo iz njegovega načrta, ki vključuje v raziskave tudi zamejski prostor, kjer živijo Slovenci. Na dokončno odločitev so vplivali članki dopisnika Bora Boroviča o porabskih Slovencih v *Delu*. Tudi zaradi njih so se sodelavci odločili za raziskovanje porabskih Slovencev, saj je Porabje pozabljen del slovenskega etničnega ozemlja, brez njega pa podoba o zamejskem etničnem prostoru ne more biti popolna.

Podobne pobude so vodile tudi Milka Matičetovega, ki je pripravljala zbirko slovenskih pravljic za serijo *Fabula* po dogovoru z urednikom Kurtom Rankejem. Matičetov je imel gradivo iz Rezije in s Koroškega, zato si je želel tudi porabski trikotnik vključiti v svoje raziskave in tako predstaviti celotno zamejsko območje. Prvi stiki s slovenskimi porabskimi učitelji (julija 1969 na Pedagoški akademiji v Mariboru) so še bolj utrdili željo, da bi obiskal Porabje. V slovenskih vaseh okrog Monoštra, tam se je mudil trikrat v letu 1970, je imel pri raziskovanju pripovedništva priložnost opazovati tudi življenje v pesmi (npr. pri česanju perja), posebej pa še trdno zakoreninjena verovanja in bukovniško izročilo. Matičetov je zbral in posnel precej bajk, povedk, legend, anekdot, šaljivih zgodb, zgodovinskih izročil, pesmic, pregovorov in obilno besedno bero.⁵ Zbrano gradivo je bilo objavljeno že v naslednjih letih.

Spomini porabskih Slovencev na dr. Milka Matičetovega

«Gospod Milko Matičetov je bil tukaj pri nas l. 1970. Zato se spomnim tega datuma, ker se je moj sin rodil l. 1969 in je bil še majhen, ko je prišel g. Matičetov k nam z g.

⁵ Inštitut za slovensko narodopisje. Poročilo o delu v letu 1970. – *Letopis SAZU*, 21. knjiga (1970) Ljubljana, SAZU, 1971, 160–161.

Julijanom Strajnerjem in z gospo Zmago Kumer. Moj mož jih je pripeljal. Takrat smo še živeli na Janezovem bregu. Drugi dan je mož pripeljal g. Matičetovega samega, bil je vesele narave. Razveselilo me je, da so strokovnjaki iz Slovenije pokazali zanimanje za nas in so začeli zbirati gradivo o naši kulturi, našem slovenskem narečju, šegah in navadah. Še zdaj se živo spomnim, da sem ob obisku g. Matičetovega možu rekla: 'Čuj, daj mi talej; ka gor dejem pecivo!', hotela sem pač nekaj ponuditi. Otrok me je tudi jezil, kuhinjo smo imeli zelo majhno. G. Matičetov je uprašal: 'Kaj je to talej?' Mož mu je razložil, nakar je Matičetov rekel: 'Temu pri nas rečejo krožnik!' Ne glede na razlike med knjižno slovenščino in porabskim narečjem smo se brez problemov sporazumevali. Če se urnem k njegovim obiskom pri nas, se spomnim, da je rekel: 'Vi ste pa res občuvali vaš jezik.' Hčerka je bila malo večja, sin je bil še majhen, razen izrazov 'mama' in 'oče' še ni znal govoriti, ampak je kljub temu opazil, da smo se v naši družini sporazumevali v slovenskem narečju. Spomnim se še, ko me je prosil, naj nekaj zapojem. Imela sem tremo in ko sem začela peti, sem začela z zadnjo kitico, namesto s prvo.

G. Matičetov je zbiral gradivo v slovenskih vaseh, na Verici, v Števanovcih itd. Ljudje v teh vaseh so bili nezaupljivi do tujcev, bali so se jih. Če pa je tujca pripeljal kakšen domačin k hišam, so se ljudje odprli. Na Gornjem Seniku so obiskali družino Čabai, Fincini (hišno ime), in še druge. G. Matičetov je veliko tudi sam hodil po hišah, po vaseh, ne bi znala povedati, kje vse je bil. Obisk strokovnjakov iz Slovenije je bil za nas porabske Slovence izredno pomemben, kajti z njihovim obiskom se je naše prepričanje, da smo tudi mi na tej strani meje 'Slovenci', še bolj potrdilo. To so bili težki časi, saj smo morali dolga leta naš jezik in našo pripadnost večkrat zatajiti. To je bilo obdobje, ko so nas imenovali Vende in so hoteli dokazati, da pač nismo Slovenci. Po informbiroju so se odnosi med Madžarsko in Jugoslavijo poslabšali in to je bilo čutiti tudi tu v Porabju. Veliko ljudi so odpeljali, tudi starše mojega moža, ker je možev brat 'odskočo' v Slovenijo. Težko je bilo, nismo se smeli javno pogovarjati v slovenščini, doma pa smo zmeraj govorili slovensko. Ko je prišel tujec v vas, si moral razmišljati oz. pretehtati, kdo je in v kakšnem jeziku lahko govoriš z njim.⁶

Januarja (ne spomnim se točno datuma) l. 1970 je prišel g. Matičetov k nam. Mi smo ravno takrat imeli koline. Pripeljal ga je András Csabai in sta nas prosila, če bi dali g. Matičetovemu prenočišče (szállás). Imela sem občutek, da ga je bilo malo strah, ni čudno, saj je bilo takrat to obmejno območje še strogo varovano in je bil vsak tujec sumljiv. Ko je g. Matičetov stopil v sobo in zagledal slike s svetimi podobami, se je pomiril in si je mislil, da tu ne more biti nič narobe, tu živijo katoličani, ker imajo takšne slike. Približno dva tedna je bil pri nas, hodil je po vaseh. Zbiral je stare pesmi, šege, pripovedke, pravljice itd. To gradivo imajo v Ljubljani. Tudi nas je spraševal, kakšne pesmi smo peli, kako so potekali zimski večeri, ko smo hodili od hiše do hiše 'goščice lüpat' (luščenje bučnega semena) in 'perdje česat' (česanje perja). Kakšne pesmi smo peli ob takih prilikah, kakšne zgodbe smo pripovedovali, zanimal se je tudi za letne in koledarske šege in še za marsikaj. Imeli smo zelo lepo velikonočno šego. Na veliko noč po kosilu smo šli na njive, kjer je bilo posejano žito. Na štirih vogalih smo zasadili mačice, ki so bile blagoslovljene na cvetno nedeljo. Pri vsaki mačici smo molili za dobro letino in da toča ne bi uničila pridelka. Ponekod je ta navada živa še danes. Pokazala sem mu Sibilsko knjigo. Ta je bila na roko napisana, moja mati jo je

⁶ Informatorica Vera Gašpar, Gornji Senik, upokojenka, 1940; intervju je iz porabskega narečja v knjižno slovenščino prevedla avtorica članka.

prepisala l. 1910, jaz pa sem jo l. 1930 prepisala od nje, pa sem imela obe. Gospodu Matičetovemu je bila vseh starejša knjiga in jo je vzel v Ljubljano in še zdaj je pri njem. Zanimal se je tudi za vas, če je bila tudi v prejšnjih časih tako velika, če so se hišne številke povečale itd. Moram priznati, da se hišne številke zmanjšujejo, veliko ljudi je že umrlo in veliko praznih hiš je danes.

Zelo lepo smo se razumeli, mogoče se je moj mož lahko malo bolje sporazumeval z njim, kajti on je bil pri vojakih v okolici Murske Sobote. G. Matičetov je zelo lepo govoril, tako da smo skoraj vse razumeli. Tu pri nas je imel zajtrk pa večerjo. Za kosilo je vzel nekaj s seboj, kajti podnevi je hodil po hišah po vaseh. Domačo hrano smo jedli in ker smo ravno v času njegovega bivanja pri nas imeli koline, smo imeli sveže meso, pa smo kuhali jedi iz mesa. Za večerjo je rad jedel krompir in mleko, takšno preprosto kmečko hrano.

Imam zelo lepe spomine nanj. Mi smo se dolga leta dopisovali z njim. Tudi ženo je pripeljal, da je lahko videla našo lepo porabsko pokrajino. Gospe je bila naša vas tudi zelo všeč. Dopisovali smo se do smrti mojega moža. Moj mož je s pevskim zborom usako leto hodil v Slovenijo. Ob tej priliki je moj mož obiskal g. Matičetovega. V pismih je veliko pisal o gospe Zmagi Kumer in o gospodu Strajnarju (oni so tudi spali pri nas).

Kako se spominjam g. Matičetovega? Bil je zelo pošten človek, razumevajoč, zelo dobro smo se razumeli, kot da bi bil naš. Ni bil vzvišen, preprost človek je bil, zato smo ga sprejeli kot člana naše družine. Bil je resen, nikoli ni govoril dvoumnih besed. Velikokrat se je zgodilo, da smo se pogovarjali pozno v noč.

Večkrat je prišel. Prvič je bil dolgo tukaj. On je bil prvi, ki je prišel k nam iz Ljubljane.

Nekaj let kasneje je prišel spet v Porabje na obisk. Takrat še ni bilo mejnega prehoda tu na Gornjem Seniku, zato so morali ljudje iti čez Hodoš. Hvala bogu, da so se meje odprle. Zdaj lahko hodimo in potujemo iz ene države v drugo in tudi ta odprtost potrjuje v ljudeh občutek pripadnosti k slovenskemu narodu.⁷

Namesto zaključka

Iz navedenega lahko sklepamo, da so bila sedemdeseta leta sicer odločilna za razvoj etnološkega raziskovanja manjšin na Madžarskem, čeprav pozitivnih vplivov organiziranega etnološkega raziskovanja manjšin v Porabju ni bilo čutiti istočasno kot v drugih delih Madžarske. To si lahko razlagamo na eni strani z dejstvom, da je bilo Porabje obmejno območje, v času železne zavese so bili popolnoma odrezani od matice in delno tudi od drugih delov Madžarske, na drugi strani pa s tem, da do l. 1978 porabski Slovenci niso imeli etnologa, ki bi usmerjal etnološko raziskovanje. V Porabju so sicer redki posamezniki začeli zbirati ljudsko izročilo že v 60. letih, toda na začetku bolj na lastno pobudo in šele v sedemdesetih letih (in še bolj v osemdesetih) bolj organizirano in sistematično. Zato lahko trdimo, da so prizadevanja etnologov iz Slovenije pri raziskovanju ljudske kulture porabskih Slovencev na eni strani zapolnila vrzel v tem razvoju, na drugi strani pa je njihova navzočnost pozitivno vplivala na narodno pripadnost ljudi. Intervjuji anketirancev potrjujejo, da je večdesetletna zaprtost Porabja negativno vplivala na jezik, kulturo, identiteto porabskih Slovencev. Nekoč so

⁷ Informatorica Julija Labriez, Gornji Senik, kmetica, 1919; intervju je iz porabskega narečja v knjižno slovenščino prevedla avtorica članka.

se mogoče zaradi zgodovinskih okoliščin sramovali svoje materinščine, ko so jih imenovali Vende, in so hoteli dokazati, da pač niso Slovenci. Danes se ljudje ne bojijo in ne sramujejo več. K takšnemu stanju je s svojim terenskim delom pripomogel tudi g. Matičetov. Zato se ne čudim, da so spomini anketirancev nanj še zmeraj tako živi.

Viri in literatura

- Ernő Eperjessy, A kisebbségek néprajzi kutatásai Magyarországon, 1980–1990. – *Nemzetiség-Identitás. A IV. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségtudató Konferencia előadásai.* – Békéscsaba - Debrecen, 1991, 152–153.
- Karel Krajczar, *Slovenske pravljice iz Porabja*. Budimpešta, 1984.
- Karel Krajczar, Slovenske pravljice iz Porabja = Rábamenti szlovén népmesék. Murska Sobota, 1990.
- Irena Pavlič, Na zbiranju etnografskega blaga v Porabju. – *Narodne novine/Ljudski list* (Budimpešta) 1974, št. 40, 4.
- Marija Kozar, Gradivo prvega etnološkega tabora v Porabju (Predavanje na VI. taboru v Monoštru, 2. VIII. 1982). – *Narodne novine/ Ljudski list* (Budimpešta) 1982, št. 31, 8.
- Marija Kozar, O etnološkem raziskovanju Porabja (iz predavanja na III. južnoslovanškem etnološkem taboru v Monoštru od 5. do 11. avgusta 1979). – *Narodne novine/Ljudski list* (Budimpešta) 1979, št. 37, 7.
- Porabska pesmarica.* - Budimpešta, 1989, 123 str.
- Živko Mandić, Slovenska pesmarica. – *Narodne novine /Ljudski list* (Budimpešta) 1989, št. 28, 15.
- Niko Kuret, Iz porabskih zapiskov. – *Traditiones* (Ljubljana) 1(1972), 195–203.
- Katarina Munda Hirnök, Vloga in pomen ljudske kulture in načina življenja pri opredeljevanju in ohranjanju narodne identitete porabskih Slovencev: doktorska disertacija. – Ljubljana, 1996, 211 str., ilustr.

Summary

Matičetov's Roaming in Porabje.

"I was Anxious to Get a Fairytale from Porabje as Well"

A survey of organized ethnological research of national minorities in Hungary reveals the factors which hastened and, at the same time, strengthened those elements through which folk culture and life style became important symbols of national identity of individual minorities (even though positive influences in the Porabje region had not been felt at the same time as in other parts of Hungary).

It is not possible to speak about a planned, unified research program among Slovenes living in Porabje in the period between 1960 and 1980. There were, however, individuals who were well aware that it was necessary to preserve and uphold folk culture in order to preserve the existence of the Slovene national community in this area.

Parallel to their endeavours researchers from Slovenia organized a planned research of Porabje's musical tradition, folk narratives and folk customs, and visited this part of Hungary several times in the 1970's. Their visits with individual families from Porabje gave incentive to a renewed awareness among the local population of the importance of folk culture and of their ties with the parent nation in Slovenia. Dr. Milko Matičetov's contribution in this field is of no small importance and many of his informants still remember his field work in the region.